

VZGOJA V SVOBODI

Bog je hotel ustvariti človeka kot svobodno bitje z vsemi svojimi posledicami. Kakor dobri oče nam je zapustil sled — moralni zakon —, da bi mogli pravilno uporabljati svobodo, to pomeni na tak način, da bi nam bilo to v lastno dobro. Obenem pa **je hotel tvegati našo svobodo.**¹

Na neki način bi lahko rekli, da je Vsemogočni sprejel to, da svoje lastne načrte podvrže odobritvi človeka; da **se prilagodi naši svobodi, naši nepopolnosti, naši bedi**², ker ima raje našo svobodno izročeno ljubezen kot pa sužnost nekakšne lutke; raje ima navidezen propad svojih načrtov kot pa to, da bi postavljali pogoje naši odločitvi.

Sveti Jožefmarija v knjigi *Pot* navaja nek “izrek”, ki ga pripisujejo sveti Tereziji: »Terezija, jaz sem hotel ... A ljudje niso hoteli.«³ Kristusova daritev na križu je najzgovornejši dokaz, do kakšne mere je Bog pripravljen spoštovati človeško svobodo; in če gre On do takšne skrajnosti — lahko pomisli krščanski starš —, kdo sem jaz, da tega ne bi storil?

Imeti rad otroke pomeni imeti rad njihovo svobodo. Vendar to predstavlja tudi tvegati, izpostaviti se svobodi otrok. Edino tako je njihova rast resnično njihova: je nekaj življenjskega, njim lastnega, ne pa nekakšen avtomatizem ali odsev, ki ga pogojuje prisila ali manipuliranje.

Ravno tako kot rastlina ne raste zato, ker bi jo raztegoval vrtnar, ampak zato ker vase srka hrano, tako tudi človeško bitje napreduje v svoji človeškosti, kolikor svobodno usvaja vzor, ki ga prejme na začetku. Zato **se starši, ki zares ljubijo, ki si iskreno prizadevajo za dobro svojih otrok, morajo potem, ko so izrazili primeren nasvet ali razmislek, obzirno umakniti, da ne bi nič oviralo velike dobrine svobode, zaradi katere je človek zmožen ljubiti Boga in mu služiti. Naj se spominjajo, da je Bog sam hotel, da ga ljubimo in mu služimo v svobodi, in da vedno spoštuje naše osebne odločitve.**⁴

LJUBLJENA IN ZAHTEVANA SVOBODA

Zaradi tega je svoboda otrok zelo daleč od nekakšne lahkomiselne brezbržnosti do tega, kako jo uporabljajo. Starševstvo je v obliki vzgoje nadaljevanje tega, kar se je začelo z rojstvom. Zato ljubiti svobodo otrok pomeni tudi znati to svobodo zahtevati.

Tako kot Bog ravna s človekom *suaviter et fortiter*, morajo starši znati povabiti svoje otroke k temu, da bi uporabljali njihove zmožnosti tako, da bi rasli kot dobre osebe. Morda je dobra priložnost za to, kadar prosijo za dovoljenje glede nekaterih svojih načrtov; takrat je lahko primeren odgovor ta, da je otrok sam tisti, ki se mora odločiti potem, ko je pretehtal vse okoliščine, vendar pa se mora vprašati, ali je zanj res primerno to, za kar prosi, pri čemer mu je

¹ Sv. Jožefmarija, *Jezus prihaja mimo*, 113

² Prav tam

³ Sv. Jožefmarija, *Pot*, 761

⁴ Sv. Jožefmarija, *Pogovori z msgr. Escrivájem*, 104

treba pomagati k razlikovanju potrebe od kaprice, da bi razumel, kako ni pravično razsipavati nečesa, kar si mnogi ne morejo privoščiti itd.

Zahtevati in ljubiti sta dva povezana pojma. Ni mogoče zahtevati človeške svobode, če pred tem ne ljubimo njenih posledic, če jih ne prevzamemo in spoštujemo. Pristno spoštovanje svobode mora torej spodbujati umsko prizadevanje in moralne zahteve, ki človeku pomagajo, da se premaga, da preseže samega sebe. To je oblika vsake človeške rasti. Na primer, starši morajo od svojih otrok glede na njihovo starost pričakovati, da se držijo določenih omejitev. Včasih bo lahko potrebna kazen, ki jo je treba izvajati z razumnostjo in zmernostjo ter zanjo dati ustrezna pojasnila, vsekakor pa brez nasilja.

Zaupanje in spodbujanje s potrpežljivostjo daje najboljše rezultate. ***Celo v skrajnem primeru, ko otrok sprejme odločitev, ki jo starši upravičeno štejejo za napačno, ali v njej celo vidijo izvor nesreče, rešitev ni v uporabi sile, temveč v razumevanju in v tem, da mu znova in znova znajo stati ob strani, da bi mu pomagali premagati težave oz. potegniti čim več dobrega iz te nesreče, če bi bilo to potrebno.***⁵

V vsakem primeru je delo vzgoje v doseganju tega, da ljudje sami *hočejo*; skratka, da prejmejo umska in moralna orodja, da bi bil vsakdo zmožen delati dobro iz lastnega prepričanja.

UMETNOST POPRAVLJANJA

Spoštovanje osebe in njene svobode ne pomeni podpirati vsega, kar nekdo misli ali dela. Starši se morajo s svojimi otroki pogovarjati o tem, kaj je dobro in kaj je boljše, včasih pa bodo neizogibno morali zbrati pogum, da jih odločno popravijo. Oni, ki svoje otroke ne le spoštujejo, ampak jih ljubijo, ne *dopustijo* kar česarkoli v njihovem obnašanju.

Ljubezen je nekaj najmanj strpnega, permissivnega ali popustljivega, kar obstaja v medčloveških odnosih: kajti četudi je mogoče ljubiti neko osebo *skupaj* z njenimi napakami, pa je ni mogoče ljubiti *zaradi* njenih napak. Ljubezen si želi za človeka njegovo dobro, da človek dá od sebe najboljše, kar more, da doseže srečo; zato pa si tisti, ki ljubi, prizadeva, da bi se drugi boril proti svojim pomanjkljivostim, ter hrepeni po tem, da bi mu pomagal le-te popraviti.

Vedno je — vsaj potencialno — v človeku več pozitivnih elementov kot pomanjkljivosti in te dobre lastnosti so tiste, zaradi katerih je oseba prijetna; vendar pa ne ljubimo pozitivnih lastnosti, marveč osebe, ki jih imajo in ki imajo poleg tega še druge, morda ne tako dobre značilnosti. *Pravilno* obnašanje je običajno rezultat mnogih *opominov*, ti pa so učinkovitejši, če so opravljeni s pozitivnim pristopom, s poudarkom zlasti na tem, kar je mogoče v prihodnosti izboljšati.

V luči povedanega lahko ugotovimo, da vsaka oblika vzgoje meri na človekovo svobodo. Ravno v tem je razlika med vzgajanjem in dresiranjem ali usposabljanjem. Izraz “vzgoja v svobodi” je pleonazem, saj s tem ne povemo nič več in nič manj kot z besedo “vzgoja”.

⁵ Prav tam

VZGOJNA VREDNOST ZAUPANJA

Vseeno pa besedna zveza “vzgoja v svobodi” pomaga, da poudarimo, kako potrebno je oblikovati ljudi v vzdušju zaupanja. Kot že omenjeno, delujejo pričakovanja drugih glede našega obnašanja kakor moralni nagibi naših dejanj.

Zaupanje, ki nam je izkazano, nas spodbudi k dejanjem; po drugi strani pa nas ohromi občutek, da nam drugi ne zaupajo. To postane očitno v primeru mlajših ali ljudi v dobi odraščanja, ki svoj značaj še oblikujejo in dajejo velik pomen sodbi drugih.

Zaupati pomeni verjeti, nekomu pritrditi, ga šteti za zmožnega resnice, za zmožnega, da jo pove ali da jo ohrani zase, odvisno od primera, pa tudi, da jo je zmožen živeti. Zaupanje, ki ga nekomu izkažemo ima navadno dvojni učinek: na neposreden način vzbudi občutek hvaležnosti, ker se ta oseba zaveda, da je prejela dar; poleg tega pa zaupanje spodbuja čut za odgovornost.

Kdor me prosi za kaj pomembnega, pričakuje od mene, da mu to dam, ker že zaupa, da to lahko storim: to pomeni, da me visoko ceni. Če mi ta oseba zaupa, občutim spodbudo, da bi zadostil njenim pričakovanjem, da bi se odzval z dejanji. Zaupanje do nekoga je zelo globok način za to, da mu nekaj naročiš.

Velik del tega, kar lahko storijo vzgojitelji, je odvisen od tega, v kolikšni meri so znali vzbuditi v ljudeh takšno ravnanje. Zlasti starši si morajo pridobiti zaupanje svojih otrok tako, da najprej oni sami zaupajo njim. V določenem zgodnjem obdobju je primerno spodbujati uporabo njihove svobode; na primer, da se od njih nekaj pričakuje, da prejemajo pojasnila o tem, kaj je dobro in kaj slabo. Toda to bi bilo brez pomena, če ne bi bilo zaupanja, tega vzajemnega občutja, ki človeku pomaga odpreti svojo intimnost, brez katerega je nekomu težko predlagati cilj ali nalogo, ki bo doprinesla k osebni rasti.

Zaupanje dajemo, dosežemo, ustvarjamo; ni ga mogoče vsiliti niti zahtevati. Človek postane vreden zaupanja zaradi zgleda svoje celovitosti, tako da *sam naredi prvi korak* in daje tisto, kar pričakuje od drugih. Tako se pridobiva moralna avtoriteta, potrebna zato, da lahko od drugih zahtevamo; in pri tem opazimo, da vzgajati v svobodi omogoča tudi vzgajati svobodo človeka.

VZGOJA SVOBODE

Vzgojo lahko razumemo kot *usposabljanje svobode* za to, da bi človek zaznal klic tega, kar je vredno — kar ga bogati in ga spodbuja k rasti —, in da bi se soočal s stvarnimi zahtevami. To je mogoče doseči tako, da se spodbuja uporabo svobode, preko nalog, ki imajo globok smisel.

Vsako življenjsko obdobje ima svoje pozitivne vidike. Nekaj najplemenitejšega v času mladosti je sposobnost zaupanja in pozitivnega odziva na prijazno zahtevo. V relativno kratkem času je mogoče opaziti znatne spremembe v mladih, ki so jim bile zaupane določene naloge, ki so jih šteli za pomembne: pomoč sočloveku, sodelovanje s starši pri vzgajanju ...

Nasprotno pa se ta plemenitost pokaže v sprevrženi in pogosto nasilni obliki proti tistim, ki se omejijo zgolj na to, da ugajajo otrokovim kapricam. Na prvi pogled je takšno ravnanje udobnejše,

na dolgi rok pa je treba plačati mnogo višjo ceno, predvsem pa to ne prispeva k zorenju, saj človeka ne pripravlja na življenje.

Kdor se kot otrok navadi razmišljati tako, da se vse razreši samo po sebi, brez kakršnegakoli truda ali odpovedi, verjetno ne bo dozorel. In ko bo v življenju utrpel kakšno rano — kar se bo neizogibno zgodilo —, se morda ne bo dalo pomagati. Človek mora oblikovati svoj značaj, se naučiti, da lahko šele po nenehnem in dolgotrajnem prizadevanju pričakuje rezultate, premagati mora suženjstvo takojšnjega učinka.

Hedonistično in potrošniško okolje, ki ga vdihavajo mnoge družine v t.i. “prvem svetu” — pa tudi marsikje v manj razvitih deželah —, gotovo ne pomaga k temu, da bi dojeli vrednost kreposti ali pomembnost tega, da začasno odložimo kakšno zadostitev s ciljem doseči neko višje dobro.

Ob tej nasprotujoči okoliščini pa zdrava pamet pokaže na pomen napora: na primer, v sedanjem času ima posebno veljavo kultura športa, v kateri je očitno, da kdor hoče dobiti medaljo, mora biti pripravljen na trpljenje na dolgotrajnih in napornih treningih.

V splošnem je človek, ki se je zmožen svobodno usmeriti k dobrinam, ki resnično “štejejo”, pripravljen na soočanje z nalogami velikega pomena (*aggredi*) in na trdovratno vztrajanje v svojem prizadevanju, kadar nastopi malodušje in se pojavijo težave (*sustinere*). Ti dve razsežnosti srčnosti nam dajeta moralno energijo, da se ne zadovoljimo z že doseženim in da še naprej rastemo, da dosežemo več. Danes je posebej pomembno na jasen način pokazati, da je oseba, ki razpolaga s to moralno energijo, *bolj svobodna* kot nekdo, ki je nima.

Vsi smo poklicani, da dosežemo tisto *moralno svobodo*, ki jo je mogoče doseči samo z uporabo, ne s kakršnokoli uporabo, ampak z moralno dobro uporabo človekove svobodne volje. Za vzgojitelje, še posebej za starše, je izziv to, da na prepričljiv način pokažejo, da pristno človeška uporaba svobode ni toliko v tem, da delamo, kar se nam ljubi, temveč v tem, da delamo dobro, **ker se nam ljubi**, kar je, kot je pravil sveti Jožefmarija, **najbolj nadnaraven razlog**.⁶

To je pot do osvoboditve od zadušljivega ozračja nezaupanja in moralne prisile, ki onemogoča, da bi v miru iskali dobro in resnico ter jima s srcem sledili. Ni večje slepote od slepote nekoga, ki se prepusti strastem zaradi “apetitov” (ali zaradi njihove odsotnosti). Kdor lahko hrepeni le po tem, kar mu ugaja, je manj svoboden od nekoga, ki je sposoben, da si z dejanji, ne le v teoriji, prizadeva za cilj, ki ga je težko doseči.

Ni večje nesreče od nesreče človeka, ki v želji po doseganju dobrega ugotovi, da nima moči, da bi to uresničil. Svoboda namreč doseže ves svoj smisel, **ko se uporablja v službi odrešujoče resnice, v iskanju neskončne božje ljubezni, ki nas odvezuje vseh sužnosti**.⁷

J. M. Barrio

⁶ Sv. Jožefmarija, *Jezus prihaja mimo*, 17

⁷ Sv. Jožefmarija, *Božji prijatelji*, 27